

## ARAP BELÂĞATININ KUR'ÂN-I KERÎM'İN ANLAŞILMASINA KATKISI

Cüneyt EREN\*

### **The Role of Balagha about the understanding of Quran**

Belağat science is in the most important place among sciences which are valuable to perceive the peculiarities of Arabic language and to overlook the secrets of it. The literary details in the verse of Koran which can be understood not at the first time but after a careful research by means of Belağat. Allah's intention is discovered more lively, more impressive and in detail (fully). This study takes up the role of Belağat about the understanding of Koran with samples.

### **Özet:**

Belağat ilmi, Arap dilinin hususiyetlerini idrak etmek, ince sırlarına vakıf olmak bakımından değer arz eden ilimlerin başında gelir. Onunla Kur'ân üslûbunda ilk bakışta görülmeyen, ancak dikkatli araştırma sonucunda anlaşılabilen lügavî i'câz belirir. Murad-ı İlâhî, daha canlı, daha çarpıcı olarak etraflıca keşfolur. Bu araştırma, belâğatın, Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasında oynadığı rolünü örnekleri ile ele almaktadır.

### **Anahtar Kelimeler:**

Belağat, meânî, beyân, bedî', tekrar, takdîm, te'hîr, hazf, zikr, îcâz, itnâb, hakikat, mecâz, tazmîn.

### **I. Giriş**

---

\* Yrd. Doç. Dr, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâğatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Arapça, Kur'ân'ın aslî unsurlarından biridir. Kur'ân'ın dili ve bu dilin anlatım aracı olan harfler, kelimeler ve cümleler de onun zahiri yanını oluştururlar. Kur'ân-ı Kerîm'in Arapça indirilmesinin hikmetlerinden biri, belki de en önemlisi Arapça'nın Allah ile kul arasında irtibatı sağlayabilecek kapasitede ifade gücüne sahip bir dil olmasıdır. Arapça, düşünme örgüsünü sağlayabilecek ifade zenginliğinin kaynağı olma özelliğinden dolayı insanlığın son kutsal kitabının dili seçilmiştir.

Arapça'nın en önemli özelliği, binlerce edebî sanat ve tarzı ihtivâ etmesidir. Bu özellik, verilmesi gereken mesajın, herhangi bir yanlış anlamaya mahal vermeyecek derecede kemâl veçhiyle sunulmasını sağlar. "Gerçek olan şu ki; dinî metinlerin karakteristik özelliği de edebî olmalarıdır. Çünkü bu metinler, muhatap üzerindeki etkilerini büyük ölçüde üslûp öğeleri ile şiirsel, ya da anlatsal nitelikli dilsel form çerçevesinde icra ederler."<sup>1</sup> Kur'ân-ı Kerîm'in de en önemli özelliği, eski Arap üslûbuna benzemeyen yepyeni üslûbu ve beyanındaki cezâleti ile harika nazım örgüsü olan i'câzî yönüdür. Kur'ân, lafzı, nazmı, üslûbu ve içeriğiyle de insan ve cinleri kendisine benzer getirmekten âciz bırakmıştır. Ele aldığı, işlediği konuları kendine has üslûb ve ahengi ile takdim eder.

Malum olduğu üzere Kur'ân vahyinin nâzil olduğu Cahiliyye döneminde Araplar edebiyat ve belâğatta zirvede sayılıyorlardı. Hatta kendilerini, dili en güzel konuşan, meramını en güzel ifade eden bir kavim olarak görüyorlardı. Bu itibarla Arapça'da 'Arab' kelimesi, meramını en güzel ve en net bir şekilde anlatabilen kimseye denirdi. Diğer milletleri de dili rahat konuşamayan, ifadesi kapalı olan anlamında acem olarak tanımlıyorlardı. Bu dönemde şiir tenkitçiliği de çok revaçtaydı. Şiir bir yerde silah gibi etkili olabiliyordu. O kadar önemliydi ki, sadece şiir nazmı nedeniyle aralarında nizâ olabiliyor, itibarları sarsılabiliyor, savaşlar çıkabiliyordu.

Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak, onun bu harika nazım örgüsünün ve edebî vasfının yeterli olarak değerlendirilmesine bağlıdır. Hatta, İslam ilimleri tarihine göz attığımızda, itikadi ve ameli ihtilafların temelinde, Kur'ân'ın ede-

---

<sup>1</sup> Ebû Zeyd Nasr Hâmid, *İlahi Hitabın Tabiatı, Metin Anlayışımız ve Kur'ân İlimleri Üzerine*, çev. Mehmet Emin Maşalı, Ankara, 2001., s. 10.

bî inceliklerini anlamadaki farklılıkların önemli bir tesiri olduğunu görmekteyiz<sup>2</sup>.

## II. Arap Belâğatının tarifi, kısımları, konu ve gayesi

Belâğat, lügatte "özetle, varmak ve ulaşmak" demektir<sup>3</sup>. Terim olarak, "zorlama ve yapmacıktan uzak olup yorumlamaya gerek olmaksızın kolay ve anlaşılır bir tarzda insan nefsinde etki bırakarak halin muktezasına göre söz

<sup>2</sup> İslâm Hukukunun ilk metodolojisi olarak kabul edilen, İmam eş-Şafii (ö. 204/819)'nin *er-Risâle* adlı eseriyle başlayan usûl eserleri tedvin hareketi, Arapça'nın edebî inceliklerine büyük önem vermiş ve zamanla bu eserler, lafzi mebhaslar ve belâğata ait konularla dolmuştur. Hatta, Sekkâkî'nin de belirttiği gibi, Fıkıh usûlünün ekseri konuları, belâğatın tahakkümü altına girmiştir. (es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-Ulûm*, Mısır, 1937, s. 198.) Örneğin, meâninin en önemli konularından olan haber ve inşâ bahisleri fıkıh usulünde büyük bir tatbikat ortamı bularak dinamizme kavuşmuştur. Emir ve nehiy, emrin vücûb, nehyin tahrim ifade etmesi, ayrıca, umûm, husûs, mutlak, mukayyed, mücmel, müfesser, müşkil ve müteşâbihle ilgili tartışmalar, usûlün en önemli konularıdır. Yine belâğat ilminin mevzularını oluşturan hakikat, mecâz, kinâye, istişare ve delaletler, usûlün, dolayısıyla, Kur'ân ve sünnetten hüküm istinbat etmek isteyen fakihin, asla müstağni kalamayacağı konulardır. İşte bu mecburiyet, belâğat ilminin ne derece önemli bir prensip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konuyla ilgili olarak, büyük gramerci Ebû Amr b. el-A'la (ö. 154/70)'nin, «İrak'ta zındıklaşanların çoğunun, Arap dili inceliklerini iyi bilememelerinden» kaynaklandığını tespit etmiş olması çok manalıdır. (İbnü'l-Enbârî, *Nüzhetü'l-Elibba*, Kahire, ts., 24.) Ayrıca, meşhur dilci, İbn Cinnî (ö. 392/1001) de, Arapça'nın inceliklerinin, dini inancın belirlenmesindeki rolü ve tesiri üzerinde dururken, «müşebbîhe» ve «mücessime» gibi bir çok fırka ve sapmaların, bu dilin zayıf bilinmesinden kaynaklandığını belirterek, bütün bu yanlışlardan kurtulmanın ancak, bu dilin umumiyetle, mecâz üslûbu üzere cari olduğunu bilmekle mümkün olacağını ifade etmiştir (İbn Cinnî, *el-Hasâis*, Beyrut/1982, 245 vd.) Kur'ân-ı Kerim'in, Allah'ın maksadına uygun bir şekilde anlaşılabilmesi için, onun edebî incelikleri üzerinde durulmuş, bir çok gramerci ve tefsirci, bu konuda, derin araştırmalar yaparak, 'belâğat ilmi' adında, yeni bir ilim dalı meydana getirmişler ve bizlere zengin bir literatür miras bırakmışlardır. Detaylar için bkz. Coşkun Ahmet, *K. Kerim'in Tefsirinde Belâğatın Önemi*, Erciyes Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, sy. 5. Kayseri 1988, s. 183.

<sup>3</sup> Belâğat kelimesinin lügat anlamları için bkz. el-Câhiz Ebû Osman, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, Beyrut, ts., I/88-96; Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-'Ayn*, thk. Muhtâ el-Mahzûmî-İbrahim es-Semerâî, Beyrut, 1988, IV/421; et-Tehânevî Muhammed b. Ali, *Keşşâfu'l-İstîlâhâti'l-Kâmus*, Beyrut, 1999, s. 1006; İbn Manzûr Celâluddîn Muhammed b. Mukrim, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, 1955, VIII/420; Çelebi Rabiha-Müftüoğlu N. H., *Teshîlu'l-Belâğa*, İzmir, 1996, s. 4; Bilgegil Kaya, *Edebiyat Bilgi Teorileri*, Ankara, 1980, s. 21.

söylemektir"<sup>4</sup>. Buna, ‘sözü yerinde, zamanında, doğru ve güzel söylemek de’ diyebiliriz. Bu tür söz söyleyene de ‘belîğ’ denir.

Bir ilim olarak belağat ise, sözün kısımları ile müteallikâtının hallerinden ve durumun gerektirdiği gibi (muktezây-ı hale uygun olarak) ifade edilen tabirlerin özelliklerinden, meziyetlerinden ve ifade tarzlarından; yani, hakikat mecâz, kinâye ve sair kısımlarından; fikrî ve lafzî güzelliklerden bahseder<sup>5</sup>.

Bugün edebî sanatlar ünvanı altında edebiyatçıların üzerinde genel hatlarıyla ittifak ettikleri bir tasnifi vardır. Bunlar, beyân ve bed’î sanatlarıdır. Daha sonraları cümle şekilleri ve bunların kullanışları, lafzların muktezâyı hale uygunluğu ile ilgili meâni sanatları da edebî sanat kavramı olarak düşünölmüş ve bu tasnifte yerini almıştır. Bu sanatların tariflerine kısaca göz atacak olursak:

Beyân (science of rhetorical style), her hangi bir anlamı farklı söz ve usûllerle anlatmayı öğreten, kendine ait özel kuralları olan bir ilim dalıdır. Başka bir tarifte ise, teşbih, istiâre, mecâz ve kinaye gibi ilimlerden bahseden bir ilimdir. Beyân ilmi, düşüncelerin, duyguların, değerlerin ve onların anlamında kullanılacak yolların farklı söz ve usûllerle açık ve güzel bir şekilde ifade edilmesini sağlar.

Bed’î kelimesinin terim manâsı ise kısaca, sözü duruma uygun, açık, düzgün ve süslü söyleme sanatıdır. İlim olarak bed’î (art of verbal embellishment) edebî sanatlarla örölü ifadenin lafz bakımından kusursuz, manâ bakımından makul ve aynı zamanda bir ahenge sahip olmasının usûl ve kaidelerini inceleyen ilimdir.

Meâni ilmi (science of significations) ise, değişik cümle şekilleri ve kullanışları ile lafzların muktezâyı hâle mutabakatını bildiren ahvâle dair usûl ve kaideleri açıklayan ilim olarak tarif edilir.

---

<sup>4</sup> Seyyid Şerif el-Cürcânî, *et-Târifat*, İstanbul, 1203., s. 25. Belağat ilmi hakkında ayrıca bkz., Taşköprüzâde Ahmed Efendi, *Mevzû’âtü’l-’Ulüm*, İstanbul, 1313, I/228-242; İbn Abd Rabbih el-Endelusî, *el-’İkdu’l-Ferîd*, Beyrut, 1940., II/105., Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru’l-Belâga*, Beyrut, ts., s. 31.

<sup>5</sup> Abdurrahman Fehmî, *Medresetü’l-Arab*, İstanbul, 1304, s. 207.

Belâğat, terkip oluşturmakla anlamı ifade etmesi açısından, lafızla ilgili bir sahadır. Bu yönüyle Arap belâğatının konusu özetle, lafız (form) ve o lafızın taşıdığı olduğu geniş boyutlu anlamı (meaning)'dir.

Lafızları sadece taşıdığı olduğu anlamlarına hasretmek bir yerde onları dondurmaktır demektir. Kendi başına bir anlam ifade eden aynı lafız, farklı üslûb ve çeşitleri ile edebî sanatlarla örgülü bir kanaviçe içerisinde renk, değer ve itibar kazanarak, muhatabın nazarında bir şekle ve bedene bürünür.

İşte belâğat ilmi, Arap dilinin hususiyetlerini idrak etmek ve ince sırlarına vakıf olmak bakımından değer arz eden ilimlerin başında gelir. Bu konuda, 'Kur'ân-ı Kerîm'in îcâzı, zevk-i selîm ile anlaşılabilir, fakat anlatılmaz. Hissolunan bu zevki elde etmek için, belâğatla iç içe olmak, tam bir belâğat kültürü kazanmak gerekir.' denilmiştir <sup>6</sup>. Onunla Kur'ân nazmında ilk bakışta görülmeyen, ancak dikkatli araştırma sonucunda anlaşılacak lügavî i'câz perdesi ortadan kalkar. Murad-ı İlâhî, daha canlı, daha çarpıcı olarak etraflıca keşfolunur.

Araştırmamızın sınırlı çerçevesi içerisinde takdim ettiğimiz birkaç örnekte, Kur'ân âyetlerinin edebî kriterlerle değerlendirilmesi neticesinde ne derece zengin anlam kazandığına şahit olacağız:

### III. Arap Belâğatının Kur'ân Tefsirine Kattığı Anlam

Makâlemizin dar boyutları içerisinde, her birisi ayrı zengin manâ ve değere sahip olan sanatlardan ve ilgili örneklerinden sadece bazılarını işaret edeceğiz <sup>7</sup>:

#### a) Hazf ve Zikr

Hazf, meâni sanatlarından biri olup, lügatte, 'giderme, kaldırma, zikretmeme, sözü düşürme' anlamlarına gelir<sup>8</sup>. Bir ifadedeki söylenilmesi gerekmeyen kelimelerin bir veya bir kaçını ya da bazı cümleleri kaldırma suretiyle yapılan söz kısaltmasıdır <sup>9</sup>. Zikr ise hazfın zıddı olarak kullanılır. Lü-

<sup>6</sup> Coşkun Ahmet, *a.g.m.* s. 191.

<sup>7</sup> Bu sanatlar hakkında bilgi ve örnekler için bkz. Eren Cüneyt-Özcan Halil, *Kur'ân-ı Kerîm'de Edebî Sanatlar*, Erzurum, 2003.

<sup>8</sup> İbn Manzûr, *a.g.e.*, IX/39; Fîrûzâbâdî Mecdudî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Beyrut, 1407, s. 1032.

<sup>9</sup> Bkz. Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 507-508; İbn Manzûr, *a.g.e.*, IX/39-40; Tâhiru'l-Mevlevî,

gatte, ‘anlatma, belirtme, söyleme, anma ve koruma’ demektir<sup>10</sup>. Bir ifade-deki söylenilmesi gereken kelimelerin bir veya bir kaçının ya da bazı cümlelerin ibarede yer almasıdır<sup>11</sup>. Burada kastettiğimiz manâ, âyet içinde geçen kelimelerin bazen zikredilip, bazen de zikredilmemesi olarak özetlenebilir. Bu sanata vakıf olmak, Kur’ân’ın büyüleyici ikliminden o nispette istifadeye sebep olacaktır. Şimdi bu sanata ait birkaç örnek sunalım.

### Örnek :

Cenab-ı Hakk meâlen: *“يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا”* *“Ey müminler, kadınlara zorla varis olmanız size helal olmaz.”*<sup>12</sup> buyurmaktadır. Dikkat edilecek olursa bu âyette kadınlara zorla vâris olma yasağı “helal değildir” ibaresiyle gelmiştir. Oysa Kur’ân-ı Kerim’de yasaklanan şeylerin çoğunluğu, *“Bir de açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin.”*<sup>13</sup> *“Zinaya da yaklaşmayın, çünkü o pek çirkindir ve kötü bir yoldur.”*<sup>14</sup>

*“يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ”*<sup>15</sup> *“Yetimin malına da yaklaşmayın...”* *“Ey iman edenler, bir kavim diğeriyle alay etmesin.”*<sup>16</sup> *“Birileriniz diğelerini arkasından çekiştirmesin.”*<sup>17</sup> gibi örnek âyetlerde görülüşü üzere nehy edatı ile gelmektedir:

*“يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا”* *“Ey müminler, kadınlara zorla varis olmanız size helal olmaz.”*<sup>18</sup> âyetindeki yasaklamanın farklı sîga ile gelme sebebi ne olabilirdi? Yine bu âyete benzeyen: *“ولا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ مِنْ شَيْئًا”* *“Kadınlarınıza verdiğiniz mehirleri geri almanız size helâl olmaz.”*<sup>19</sup> örneğinde olduğu gibi, bu üslûbun, insanların uzun müddettir yapa

*Edebiyat Lügati*, İstanbul, 1973., s. 52.

<sup>10</sup> İbn Manzûr, *a.g.e.*, IV/310; Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 507.

<sup>11</sup> Bkz. İbn Fâris, *Mu'cemu Makâyisi'l-Lüga*, Mısır, 1972., s. 388; İbn Manzûr, *a.g.e.*, IV/310-311; Tahîrî'l-Mevlevî, *a.g.e.*, s. 184.

<sup>12</sup> Nisâ 19.

<sup>13</sup> İsrâ, 31.

<sup>14</sup> İsrâ 32.

<sup>15</sup> İsrâ 34.

<sup>16</sup> Hucurat 11.

<sup>17</sup> Hucurat 12.

<sup>18</sup> Nisâ 19.

<sup>19</sup> Bakara 229.

geldikleri, alışkanlık kazandığı ve o işi yapmalarında herhangi bir beis görmedikleri durumlarda kullanıldığı görülmektedir. Yani bu ibare ile gelen yasaklama, bir bakıma muhatabına yasaklamanın taşımış olduğu olgu karşısında daha dikkatli olması gerektiği hususunda imâda bulunmaktadır.

Örnekte de gördüğümüz gibi, bu sanata vukûfiyet bize Kur'ân'ın, mücerret bir yasaklamanın ötesinde, bu yasaklamanın toplumun alışkanlıklarını gözetken, insan psikolojisini de hesaba katan bir yasaklama farkını kazandıracaktır. Binaenaleyh, bu sanatın, âyetin yorumuna katmış olduğu zenginlikten mahrum bir tefsirin, Kur'ân'ın vermek istediği mesajı, tam olarak takdim etmeyeceği açıktır. Arapça'ya bütün bu sanat özellikleriyle vâkıf olmak, Kur'ân-ı Kerîm'i doğru anlamanın tartışmasız en önemli vasıtasıdır.

#### Örnek :

Kur'ân-ı Kerîm'de ifadesini bulan lügavî i'câza en güzel örneklerden biri Vâkıa suresindeki şu âyetlerde yer alan vurgu edatı olan 'lam harfinin' hazf ve zikri ile tek başına yüklenmiş olduğu misyondur<sup>20</sup>.

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الرَّارِعُونَ . لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ أَفْرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الرَّارِعُونَ . إِنْآ لَمُعْرَمُونَ . بَلْ نَحْنُ نَحْرُومُونَ Ektiğiniz tohuma baksanıza! Siz mi onu yetiştiriyorsunuz Biz mi? **Eğer dileseydik onu kesinlikle kuru çöp haline getirirdik**, siz de şaşır kalır, pişman olurdunuz:“Eyvah! Emeklerimiz boşa gitti. Hatta doğrusu biz rızıktan mahrum kaldık, sefaletle mahkûm olduk.” derdiniz.

أَفَرَأَيْتُمْ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ. أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ. لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أَجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ Peki içtiğiniz suya ne dersiniz? Onu buluttan siz

<sup>20</sup> Te'kid lamı cümledeki kullanışlarına göre üç kısma ayrılır: a- (لام التوكيد الابتدائية) Söylemin başında kullanılır. Kendinden sonraki manayı kuvvetlendirir, üzerindeki şüpheyi giderir. Müpteda önce kullanılmışsa müptedanın başına; haber önce kullanılmışsa haberin başına gelir. b- (لام التوكيد المزحلقة) Aslında başlangıçta kullanılan te'kid lam'ı olmasına rağmen, cümleye te'kidle başlamak için getirilince zorunlu olarak cümlelerin başından kaydırılmış olur. Bu tür cümlelerin manasının te'kidi artar. Bu lam 'in haberinin başına gelir. c- (لام التوكيد الفارقة) Şeddesi alınmış 'in' i şart için olan 'in'den ayırdığından dolayı bu isim verilmiştir. Bu lam isim, fiil ve edatların başına gelebilir. (Bkz. İbn Hişâm Ebû Muhammed Abdullah Cemâluddîn b. Yusuf el-Ensârî, *Mugni'l-Lebîb an Kutubi'l-Eârib*, Kahire, ts. I/210; Muhammed Hasan eş-Şerîf, *Mu'cemu Hurûfi'l-Me'âni fi'l-Kur'ân'il-Kerîm*, Beyrut, 1996, II/817.)

mi indirdiniz, yoksa Biz mi? **Dileseydik onu tuzlu hale getirirdik. Şükretmeniz gerekmez mi?**<sup>21</sup>

Görüldüğü gibi ilk âyette "جَعَلْنَا" kelimesinin başına "ل" harfi gelmişken, ikinci âyette aynı "جَعَلْنَا" kelimesinin başında bu harf yer almamaktadır.

İlk âyet, ekimden bahsetmektedir. Çiftçi, ekin için çalışır, çalışmasının karşılığında da kendince mahsûlü hak ettiğine inanır. Ziraat işi, çalışma ister, ter dökmek ister. Çiftçi de kendine düşen bu çalışmayı yapmıştır. Bu çalışmasının karşılığında kesin olarak hasad alacağına inanır. Bir yerde çalışmasının haklı gururu ile bekleme içinde olup, adeta minneti yoktur. Oysa takdir her zaman Allah'a aittir. Çalışma sadece bir sebeptir. Müsebbip ise ancak Allah (c.c)'tır. Dolayısıyla havl ve kuvvetin ancak O'na ait olduğunu "ل" vurgu edatı ile vurgulama gerekmektedir. Bu harf tek başına, iç güdüselle yanlışı inancı red etme misyonu taşımaktadır. Oysa ikinci âyette durum farklıdır. İkinci âyet suyun indirilmesinden bahseder. İnsan oğlu da suya karşı her daim acziyetini itiraf etmektedir. Yağmurun indirmek hakkında güçsüzlüğünü kendisi de bilir. Dolayısıyla bu anlayışı vurgulayacak "ل" edatına gerek yoktur<sup>22</sup>.

#### Örnek :

اَقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ . قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْفَوْهُ فِي غِيَابَةِ الْجُبِّ يَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ . *Yusuf'u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın. Ondan sonra da tövbe ederek salih kimseler olursunuz. İçlerinden biri: "Yusuf'u öldürmeyin, o kuyunun dibine bırakın. Yolcu kabilelerinden biri onu yitik olarak alıp götürsün. Eğer yapacaksanız böyle yapın!" dedi*<sup>23</sup>.

Yukarıdaki âyetlere dikkat edilecek olursa, **أَرْضًا** -her hangi bir yer, kelimesi nekre gelmiş, diğeri bir ifadeyle belirlilik anlamı veren "أل" takısı belli bir maksadla düşürülmüş, **الْجُبِّ** - o kuyu kelimesi ise marife olarak gelmiş, diğeri bir ifadeyle "أل" takısı özellikle getirilmiştir. Dil ve belâğat

<sup>21</sup> Vâkıa 63-70.

<sup>22</sup> İlgili örnek için bkz. Abbâs Fadıl Hasan, *I'câzu'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Amman, 1991, s. 203.

<sup>23</sup> Yusuf 9-10.



açısından değerlendirilecek olursa, bu yapının anlamı doğrudan etkileyen bir misyonu olacaktır. Zira, nekrelik genellik anlamı taşır. Nekire isim, ifade ettiği şeylerin bizzat kendisi olmayan ve tek bir varlığı göstermeyen isimlerdir. Bu tür isimlerin içerdiği anlamları tek bir objeye hasredilemez. Nekire kelimeler, başına *belirlilik* ifade eden "أل" getirilmesi suretiyle ma'rife -*belirli* yapılıdır. Marife ise, belirli bir şeye delalet eden isimdir. "أل" takısının aslı görevi eklendiği nekre isimleri ma'rife haline getirmesidir<sup>24</sup>.

Kanaatimizce, kardeşleri Yusuf (a.s)'ı öldürmek isteği ile plan kurarlarken öncelikle onu öldürmeyi hedeflemişlerdi. Bunu âyetin başında yer alan *اقْتُلُوا يُوسُفَ - Yusuf'u öldürün!* sözünden anlayabiliriz. Daha sonra *أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا - yahut onu uzak bir yere atın* önerisi takip etmektedir. Bu teklif de bir çeşit ölüm anlamına gelmektedir, bunu cümlede bulunan *her hangi bir yer* anlamındaki nekre *أَرْضًا* kelimesinden anlamaktayız. Öyle bir yer ki, muayyen bir ferde delâlet etmeyip, umum ifade eden bilinmeyen bir yer, yani açlıktan susuzluktan, belki de yırtıcı hayvanların saldırılarına maruz kalarak ölebileceği belirsiz bir yer. Bütün bu anlamları *أَرْضًا* kelimesinin nekre gelmesinden çıkarmaktayız. Ancak bu ölüm ilkinde göre daha farklıdır. İlkinde, doğrudan öldürme önerisi varken burada dolaylı yoldan öldürme istemi vardır.

Daha sonraki merhalede ise öldürülmesinden vazgeçilme durumu söz konusudur. *وَأَلْفَوْهُ فِي غِيَابَةِ الْجُبِّ - Onu, o kuyunun dibine bırakın* teklifi gelir. Zira o, her ne kadar kıskanıyor olsalar da, yine de kardeşleridir. Onlar da her ne kadar günah işleseler, yine de peygamber ocağında yetişmiş iman sahibidirler. Cürümlerini, daha sonra yapacakları tövbe ile gizlemeye çalışmakta, bir yerde vicdanlarını rahatlatmak istemektedirler. *وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ - Ondan sonra da tövbe ederek salih kimseler olursunuz.*

Bu merhalede *وَأَلْفَوْهُ فِي غِيَابَةِ الْجُبِّ - Onu, o kuyunun dibine bırakın* cümlesinde yer alan *kuyu* kelimesi *الْجُبِّ* marife gelmiştir. Kelimedeki tek bir el harfî misyon olarak kardeşlerinin, Yusuf'u öldürmek istememelerine delalet etmektedir. Bu merhalede artık, Yusuf'un, kardeşleri tarafından bi-

<sup>24</sup> İbn Hişâm, *a.g.e*, I/49-50; Arapça'da *أل* -*harf-i tarif* genel olarak ma'rifelik (belirlilik) dışında, ism-i mevsûl, zâid ve ivaz/karşılık vazifeleri de vardır.

linen o kuyuya sadece bırakılması teklif edilmektedir. Öldürülmesi istense idi, bilinmeyen bir kuyuya bırakılması teklif edilirdi. Yani, bir araya gelme nedeni olan Yusuf'un öldürülmesi planlarından, merhale merhale vazgeçilerek, onun sadece o diyardan uzaklaştırılması önerilmektedir. يَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ Yolcu kabilelerinden biri oradan geçerken onu alıp götürsün, sözü de bu hükmü desteklemektedir. Bunu da إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ Eğer yaparsanız böyle yapın! sözüyle kısmen hafifletmektedir.

#### Örnek :

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا . إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا Demek ki **güçlülle beraber bir kolaylık vardır**. Evet, **(o aynı) güçlülle beraber bir kolaylık vardır**<sup>25</sup>.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Arapça'da isimlerin başına gelen "أل" - harf-i tarîf o ismi belirli hale getirir. Yukarıdaki âyetlere dikkat edilecek olursa, her iki âyette de الْعُسْرُ -zorluk, kelimesi belirli gelmiş, يُسْرٌ -kolaylık kelimesi ise her iki âyette de nekire olarak gelmiştir.

Bu belirlilik, âyetin içerdiği anlama farklı bir misyon yüklemektedir. İlk âyette belirli olarak gelen الْعُسْرُ -zorluk, ikinci âyette de yine aynen marife -belirli olarak tekrarlanmıştır. Buradan, her iki âyette de aynı zorluktan bahsedildiği ve neticesinde, her güçlüğün karşısında iki ayrı kolaylık olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır.

#### Örnek :

صَمٌّ بَكْمٌ عَمِيٌّ فَهَمٌّ لَا يَرْجِعُونَ Sağırdırlar, dilsizdirler kördürler, artık geriye dönmezler.<sup>26</sup>

Bu âyet, normal cümle yapısı gereği, 'Onlar sağırdırlar, onlar dilsizdirler, onlar kördürler' olması gerekirken, mübtedâ olan -onlar kelimeleri, münafıkların söz konusu vasıflarını ön plana çıkarıp imana ulaşamamalarının altında yatan sırta işaret için hazfolmuştur. Ayrıca mübtedânın hazfi, münafıkların anılan mezmûm sıfatlarla özdeşliklerine, kendi şahsiyetlerini kaybedip söz konusu sıfatlara büründüklerine dikkat

<sup>25</sup> İnşirah 5-6.

<sup>26</sup> Bakara 18.

çekmektedir<sup>27</sup>. Yani, o derece önemsizdirler ki, zikredilmelerine bile gerek duyulmamıştır.

### b) İcâz veya İtnâb

Sözlükte, 'sözü kısaltmak, kısa tutmak, vecîz söz<sup>28</sup>, anlamlarına gelen icâz terim olarak, 'maksadı, alışılmış ifadeden daha azı ile karşılamak, çok az sözcükle özlü bir şekilde anlatmaktır'<sup>29</sup>. Meânî sanatlarından olup, Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık rastlanır. İtnâb ise sözlükte, 'uzun çadır ipi, atın belinin uzun olması sözü abartmak, uzatmak' anlamına gelir<sup>30</sup>. Terim olarak, 'tekrar etmeksizin yeni bir fayda için lafzın manâdan fazla olması'<sup>31</sup>, 'kast edilen bir anlam için fesahatte mutad yolla manâyı anlatabilmesi mümkün olan lafızlardan fazla söz söylemek' demektir<sup>32</sup>. İtnâb, anlamın farklı iki biçimde gösterilmesi veya zihinde daha sağlam yer tutması ya da onu öğrenme zevkinin mükemmel olması amacıyla sözü kapalı söyledikten sonra açıklamakla olur. Meânî sanatlarındanıdır.

### Örnek:

Kur'ân'ın i'câz özelliği gereği, بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ Allah'ın kendi lütfundan, bir kısmına diğerlerinden daha farklı özellikler vermiş olması...<sup>33</sup> denilmiştir. Oysa yukarıdaki ifadenin yerine akla, بتفضيلهم عليهن onların kadınlara üstün kılınması sebebiyle ifadesinin Kur'ân'ın icâzlı ifadesine daha uygun olabilirdi şeklinde gelebilir. Ancak Kur'ân'ın seçmiş olduğu

<sup>27</sup> Kaçar Halil İbrahim, *Edebî Yönden Hazif Üslûbu*, İstanbul, 2003, s. 113.

<sup>28</sup> İbn Manzûr, *a.g.e.*, V/427; Firûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 679; Saraç M. Yekta, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, -İcâz md., İstanbul, 2000, XXI/392-393.

<sup>29</sup> er-Rummânî, *en-Nuketü fi İ'câzi'l-Kur'ân*, (*Selâsü Resâil fi'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye ve'n-Nakdi'l-Edebî*), li'Rummânî ve'l-Hattâbî ve Abdi'l-Kâhiri'l-Cürcânî, Mısır, 1968, s. 80; el-Kazvîni Hatip, *Telhîsu'l-Miftah*, İstanbul, 1312, s. 80;

<sup>30</sup> İbn Manzûr, *a.g.e.*, I/563; Firûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 141.

<sup>31</sup> Tabâne Bedevî, *Mu'cemü'l-Belâğati'l-Arabîyye*, III. Baskı, Cidde, 1988, s. 385.

<sup>32</sup> el-Kazvîni Hatip, *a.g.e.* s. 80; el-Meydânî, Abdurrâhman Hasan Habenneke, *el-Belâğatu'l-Arabîyye Usûsüha ve Ulûmuha ve Fünûnüha*, I-II, 1. Baskı, Dımaşk, 1996., II/60; Ayrıca bkz. Durmuş İsmail, *Arap Dili ve Belâgat İlminde İki İfade Biçimi: İtnâb ve İcâz (I) (Kur'ân Metninin Anlaşılmasındaki Rolü Üzerine Bir Deneme)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sy. 1, Yıl: 2000, s. 360.

<sup>33</sup> Nisâ 34.

ifadenin altında başka hikmetler söz konusudur. Kur'ân burada, kadın ve erkeği adeta ayrılmaz birer uzuv olarak görmektedir. Erkeğe göre kadın ve kadına göre de erkek, insan vücudunun azalarına göre durumları gibidir. Örneğin, erkek o vücudun başı ise, kadın da cismi, kadın o vücudun başı ise, erkek de vücudu gibidir. Nasıl bir âzâ diğerine karşı kibirlenemez, erkek ve kadın da birbirlerine karşı kibirlenmesi uygun değildir. Zira her âzâ birbirine muhtaç olup, her birisi de aynı vücut için vazife yapmaktadırlar<sup>34</sup>.

### c) Tekrar

Arapça'da tekrar kelimesi, bir araya getirme ve tekrar etme anlamında kullanılır. Allahu Teâla şöyle buyurur: "*O takdirde bu zararına bir dönüştür.*"<sup>35</sup> Masdar olarak تكرر *-tekrîr* kelimesinden, Tekrâr veya mübalağa ve çokluk ifade eden كَرَّرَ *-kerrare* bâbindan gelmiştir. Kerrare eş-şey'e ve kerrakerrahü, bir şeyi tekrar tekrar yaptı, demektir. الكثرة *-el-kerratü*; bir defa manasına gelmektedir, çoğulu da الكثرات *-kerrât*'tır<sup>36</sup>. Sözlüklerde geçen manalardan hareketle bu kelimenin, bir araya getirme, tekrar etme, dönüp yeniden ele alma ve bir şeyi başka bir şeye sarma ve dolama gibi manalara geldiğini söyleyebiliriz. Terim olarak ise, 'aynı düşünce veya kelimenin birden fazla kullanılması' olarak tanımlanabilir. Meâni sanatlarındandır. Aynı kelimenin veya aynı düşüncenin, belli bir davranışın, tesadüfi olarak veya kendiliğinden ya da kasıtlı olarak yeniden söylenmesi, ifade edilmesi veya yapılması,<sup>37</sup> lafzın yeniden kullanılması, îade edilmesi,<sup>38</sup> vurgulamak gayesiyle birinci lafzın yenilenmesi,<sup>39</sup> mütekellimin bir lâfzı, lâfız ve manâyla tekrar etmesidir. Bir sözün bir ibarede lüzûmu olmadığı halde tekrar edilmesidir<sup>40</sup>. Dilbilimde ise tekrar, anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrar edilmesi veya anlamları biri birine yakın veya karşıt olan ya da ses

<sup>34</sup> İlgili örnek için bkz. Sâbûnî Muhammed Ali, *Safvetu't-Tefâsir*, Beyrut, 1981, I/278.

<sup>35</sup> Nâziât, 12; İbn Fâris, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, Beyrut, 1991, kerra maddesi.

<sup>36</sup> Bkz. Sibeveyh, *el-Kitâb*, 4/79; er-Râdî, *Şerhu's-Şâfiye*, 1/167.

<sup>37</sup> P. Foulquie, *Pedagoji Sözlüğü* (*Dictionnaire de la Langue Pedagoğiqoe*) (çev: C. Karakaya), İstanbul, 1994, s. 494.

<sup>38</sup> ez-Zebîdî Muhammed Murtedâ, *Tâcu'l-Arûs*, 3/519; TDVIAK. Kayıt no: 1053-3.

<sup>39</sup> ez-Zebîdî, *a.g.e.*, III/519.

<sup>40</sup> Tâhiru'l-Mevlevî, *a.g.e.*, s. 157.

edilmesi veya anlamları biri birine yakın veya karşıt olan ya da ses bakımından aralarında benzerlik olan kelimelerin yan yana kullanılmasıdır<sup>41</sup>.

Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık rastlanan ve dikkatli bir araştırma yapılmaksızın yüzeysel bir yaklaşımla hakkında “tekrar” hükmü verilen âyet veya konular bulunmaktadır. Oysa konuya vâkıf olmak, tekrar zannedilen bu çeşit olguların arkasında Kur'ân'ın nice gizem ve sırlarını yakalamaya vesile olacaktır.

Daha net ifadeyle tekrar diyebilmemiz için aynı lafız veya fikrin aynı siyak içinde yeniden kullanılmış olması gerekir. Lafzın müteradifi kabul edilen terim, taşıdığı ortak manânın yanı sıra farklı anlamlar içerdiğinden tekrar olamaz. Dikkat edilecek olursa lafız tek başına bir anlam taşıdığı gibi bazen bir âyet içinde, bazen diğer âyetler arasında ve farklı konular arasındaki siyak ilişkisi ile farklı manalara gelebilmektedir<sup>42</sup>. Bu hususu bazı örneklerle izah etmeye çalışalım;

Tekrar olduğu iddia edilen âyetlerden biri Kâfirûn sûresinde geçen 3. ve 5. âyetlerdir. İlk bakışta lafızlarda benzerlik görünen 3. ve 5. âyetler arasında aslında mana yönüyle büyük farklılık bulunmaktadır. 3. âyet çoğu müfessire göre hali anlatmaktadır. Yani Rasûlullah (s.a.s) müşriklerin vahyin indiği andaki hallerini tasvir adına *وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ* “Sizler benim ibadet ettiğime tapmıyorsunuz” demektir. Lafzen aynı görünen 5. âyette ise durum farklıdır; burada Allah Teâlâ'nın Rasulüne gaybden haber vermesi ile gerçekleşen *وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ* “Sizler benim ibadet ettiğime (istikbalde de) tapacak değilsiniz” mucizevi ihbarı vardır. Hamdi Yazır bu konuda şöyle der: “... Bu iki âyet ilk bakışta evvelkilerin “tekrar”ı gibi görünür. Bu bir atıftır, atıf ise az çok başkalık ifade eder, onun için cumhur bu âyetlerde manen “tekrar” olmadığını ve binaenaleyh sade tekid değil, her birinin bir te'sis, yani yeni bir hüküm olduğunu beyan etmişlerdir”<sup>43</sup>.

### Örnek:

<sup>41</sup> ez-Zebîdî, *a.g.e.*, XII/22.

<sup>42</sup> Konuyla ilgili yayınlanmış olan makalemize bkz. Eren Cüneyt, *Belâgat Açısından Kur'ân-ı Kerîm'de Tekrarların Tahlihi*, EKEV Akademi Dergisi, c. III, sy. 2, s. 91-108, Güz 2001.

<sup>43</sup> Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, İstanbul, 1936, IX/6224 vd.

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ ...

Deyiniz ki: "Biz Allah'a, **bize indirilen Kur'an'a**, Keza İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yâkub'a ve onun torunlarına indirilene Ve yine Mûsâ'ya, İsâ'ya, Hülâsa bütün peygamberlere Rab'leri tarafından verilen kitaplara iman ettik.<sup>44</sup>"

قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ ...

De ki: 'Biz Allah'a iman ettik. **Bize indirilen vahye**, İbrâhim'e, İsmâil'e İshak'a, Yâkub'a ve torunlarına indirilen keza Mûsâ'ya, İsâ'ya ve bütün peygamberlere Rab'leri tarafından verilen vahiylerle de iman ettik.<sup>45</sup>'

İlk bakışta tekrarlanarak birbirini te'kid ettiği zannedilen bu âyetlerden ilkinde hitap ümmete olduğundan "إِلَى" harfi ceri, diğerinde de hitap Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v) olduğundan "عَلَى" harfi ceri gelmiştir. Zira ilk âyetteki muhataplar bütün insanlıktır. Ve Kur'an da bütün insanlara indirilmiştir. İkinci âyette ise hitap Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e olunca; vahiy ona ve âyette isimleri geçen diğer peygamberlerin üzerlerine indirilmiştir.

#### d) Hakikat-Mecâz

Hakikat, lügatte bir şeyin gerçek olması mânâsındadır<sup>46</sup>. İstilahta ise 'bir kelimenin sadece delâlet ettiği mânada kullanılması, konulduğu anlamda kullanılan kelime, şârin kastettiği manada kullanılan lafızdır.<sup>47</sup> Mecâzın zıddıdır. Meselâ, arslan kelimesi bilinen hayvan kastedilerek getirilmişse hakikat, bir insanın şecaatini kastederek kullanılmışsa mecâz olur. Kelamda asıl olan, hakikat olmasıdır.

<sup>44</sup> Bakara 136.

<sup>45</sup> Âli imrân 84.

<sup>46</sup> İbn Manzûr, *a.g.e.*, V/326; el-Cürçânî, *a.g.e.*, s. 121-122; et-Teftâzânî, *el-Mutavvel*, s. 348.

<sup>47</sup> et-Tehânevî, *a.g.e.*, II/453-455; Bedevî Tabâne, *a.g.e.*, s. 176.

Mecâz ise lügatte, 'geçilen yer, geçilen zaman, gelip geçmek' demektir<sup>48</sup>. Terim olarak, bir kelimenin cümledeki manâsı dışında kullanılma' sanatıdır<sup>49</sup>. Konuşma istilâhında, konulduğu anlamın kastedilmediğine karine ile birlikte, konulduğu anlamın dışında doğru şekilde kullanılan kelimedir. Mecâz, i'câzı en yüksek noktada temsil eden ve ulaştırılmak istenen mesajı muhataba en yoğun bir şekilde veren ifade şeklidir. Söze güzellik, parlaklık, zarâfet, kuvvet ve canlılık vermek için kullanılır. Kur'ân'da mecâzi anlamda kullanılan kelime ve terkipler çoktur.

Kur'ân-ı Kerim'de de mecâz sıklıkla kullanılmış, verilmek istenen mesaj bu sanatla takdim edilmiştir. Sözü hakikat mı, mecâz mı olduğu anlaşılmadan murad edilen manânın anlaşılması mümkün değildir. Bunların bir kısmı herkes tarafından kolayca anlaşılabilir türde iken, bazıları ancak dil uzmanları tarafından anlaşılabilir. İşte Kur'ân'ın doğru anlaşılabilmesi için dilin sahip olduğu üslûb ve özelliklerinden sayılan bu ilmin bilinmesi kaçınılmazdır.

#### Örnek:

وأما من خفت موازينه فأمه هاوية *Ve fakat tartıları hafif gelen her kimse, onun anası hâviye(uçurum)dür*<sup>50</sup>. Âyetinde « أمه » -annesi kucak açmış bir anneye işaretlerle, varılacak olan cehennemden de kafirlere kucak açacağı ve içine alıp barındıracağı anlamında cehennemden mecâzdır. Varacağı yer, yatağı, kucağına sığınacağı yer, istiâre yoluyla mecâzdır. Zira ana kucağı, evladın barınacağı yer olma hasebiyle 'me'vaya' benzetilmiştir. Burada aynı zamanda acıma ve tahkir de söz konusudur. "Nihâyet sığınıp varacağı en şefkatli anası, hâmisi kızgın ateş olan haviyeden ibaret bulunan bir kimsenin halindeki felaket ve fecâatin şiddet ve büyüklüğünü düşünmeli."<sup>51</sup> Âyette yer alan bu ifadeyi salt kelime anlamıyla hakikat kabul etme durumunda, **salih amel tartısı hafif gelenlerin kıyamet günü annelerine sığınacağı** anlaşılacaktır ki, hem mantık açısından, hem de Kur'ân'ın bütünlüğü açısından bu

<sup>48</sup> İbn Manzûr, *a.g.e.*, VI/326; el-Cürcânî, *a.g.e.*, s. 258; Firûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 65.

<sup>49</sup> es-Suyûtî Celâluddîn, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Kahire, 1951, s. 105.

<sup>50</sup> Kari'a 8-9.

<sup>51</sup> Yazır, Elmalılı Hamdi, *a.g.e.*, IX/395.

manânın doğru olmadığı açıktır. Oysa burada yukarıda da belirtildiği gibi cehennemden kendilerine kucak açacağı vurgulanmaktadır.

#### e) Takdîm ve Te'hîr

Cümlelerin bütün öğelerini bir defada söylemek mümkün olmadığından bazısını önce, bazısını da sonra söylemek gerekir. Takdim, bir sebepten dolayı cümle dizimindeki bir kelimenin diğer bir kelimedenden önce getirilmesidir. Bir şeyi takdim etmek onu diğerlerinin önüne koymaktır<sup>52</sup>. Yani sonra zikredilmesi gereken kelimeyi herhangi bir sebepten dolayı zikredilmesi gereken yerinden önce zikretmektir. Takdimin zıddı olan te'hîr de, önce gelmesi gereken cümlelerin bir ögesinin, bazı özel şartlardan dolayı sonraya bırakılması, geciktirilmesi demektir<sup>53</sup>.

#### Örnek:

إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (Rabbimiz!) Ancak Sana kulluk ederiz ve yalnız Senden medet umarız.<sup>54</sup> «إِيَّاكَ» lafzı tahsisi ifade etmek için takdim edilerek takdim sanatı icra edilmiştir. Bu mef'ûlün takdimi ile gerçekleşen bu sanatın, âyete kattığı anlam ise; yapılacak olan ibadette şirkin kesinlikle reddi olarak açıklanabilir.

#### Örnek:

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيصَ الْمَاءُ وَفُضِيَ الْأَمْرُ وَامْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ «Ey yer suyunu yut, ve ey gök (suyunu) tut» denildi, su çekildi, iş bitirildi, gemi Cüdi'ye oturdu. «Zalimler yok olsun» denildi. «Arz» kelimesinin «semâ» kelimesine takdim edilmesinin de hikmetleri vardır; şöyle ki, yer yüzü istikrar yeridir. Döşek vazifesi görür. Gemiler için bir liman, içindekiler için bir kurtuluş yeridir. Yer ve göğün suları, onun üzerinde birikir. Ayrıca isyanları sebebiyle Nuh Peygamberin (a.s)

<sup>52</sup> Bkz. İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII/466-467; Firûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 436; Matlûb, *a.g.e.*, s. 404; Akkavî, *a.g.e.*, s. 412.

<sup>53</sup> Bkz. İbn Manzûr, *a.g.e.*, IV/12; Tahîrî'l-Mevlevî, *a.g.e.*, s. 157; Takdim yapmanın, tahsîs, teberrük, haz duymak, kızgınlığı ifade, muhatabın önemsemesi, takdim edilenin önemini hissettirmek, iki cümle arasındaki fâsılayı gözetmek, illet ve sebepten dolayı takdim, mertebeden dolayı takdim, azâmet, galebe ve çokluktan dolayı, merhamet dilemek gibi bir çok sebebi vardır.

<sup>54</sup> Fâtiha, 5.



kavmi yeryüzünde helak olmuşlardır. Boğulma «Arz» cihetinden olmuştur.

**f) Tazmîn veya farklı harflerin benzer konumlarda kullanılması**

Tazmîn lügatte, 'bir şeyi bir kaba koymak, içermek, mecbur etmek' demektir. Terim olarak kısaca, 'bir fiilin anlamını başka bir fiile vermek veya lafzı hak ettiği başka bir lafzın anlamına sokmaktır'<sup>55</sup>.

Kendi başlarına müstakil anlamları olan harf-i cerler de müteaddi olduğu fiillerle yeni bir anlam kazanabilir. Bu durum fiiller için de geçerlidir. Yani, kendi başına müstakil bir anlamı olan her fiil, kendisiyle müteaddi olduğu harf-i cerle yeni bir anlam kazanır. İşte harf-i cerlerle fiillerin birbirlerine dahil olması ve neticesinde yeni bir anlam kazanması demek olan bu duruma da tazmîn denir. Diğer açıdan, farklı harflerin benzer konumlarda kullanılması olarak da değerlendirilebilir.

Şimdi bu sanatın Kur'ân'ın anlamına kattığı zenginliği açıklamak için bir kaç örnek sunalım:

**Örnek :**

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ ...

*Allah'ın sizin maişetinizin başlıca vesilesi kıldığı mallarınızı, akli ermeyen kimselerin ellerine vermeyin. (Bu malları işleterek elde edeceğiniz gelirle) Onların ihtiyaçlarını sağlayın, giyeceklerini temin edin ....<sup>56</sup>*

وَإِذَا حَصَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ ...

*Miras taksim edilirken varis olmayan akrabalar, yetimler, fakirler de orada bulunuyorlarsa, onlara da bir şey verin .....<sup>57</sup>*

Dikkat edilirse Nisâ 5 âyetinde "رَزَقَ" rızık vermek fiili zaman ve mekan zarfı olarak genellikle -de, -da anlamı veren

<sup>55</sup> et-Tehânevî, *a.g.e.*, III/126; Bedevî Tabâne, *a.g.e.*, s. 359; Abbâs Hasan, *en-Nahvu'l-Vâfi*, Mısır, 1963, s. 255; Örneğin Kur'ân-ı Kerîm'de *Tevrat'da İsrail oğullarına şunu da farz kıldık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralar birbirine kısastır.* (Mâide 45.) âyetinde Tevrat'da yer alan '*Bir nefis bir nefisle.. kısas olunur*' hükümleri tazmin edilmiş, yani Kur'ân'a alınarak açıklanmıştır. Eren Cüneyt-Özcan Halil, *a.g.e.*, s. 150.

<sup>56</sup> Nisâ 5.

<sup>57</sup> Nisâ 8.

"في" harfi ceri ile gelirken, aynı fiil, Nisâ 8'de ismin de hali karşılığı olan "من" harfi ceri ile gelmiştir. Bu farklılıktan Kur'ân'daki tek bir harfin bile ayrı bir misyonu, farklı bir vazifesi olduğu görülmektedir<sup>58</sup>.

İlk âyette hitap, yetimlerin mallarını emaneten ele alan velilere veya o makamdakilere aittir. Kendilerine emanet olarak bırakılan yetimlerin mallarını muhafaza etmek durumundadırlar. Bu arada velilerden, yetimlerin kendilerine ait olan mallarından verilmek suretiyle rızıklarının sağlanması ve giydirilmeleri talep edilmektedir. Ancak bu konuda son derece hassas olmaları da istenmekte, bu hassasiyet "في" harfi ceri ile ifade edilmektedir. Bu fiilin kullanımı gereği normalde "من" harfi ceri daha uygunken bu harften vazgeçilmiş "في" harfi ceri kullanılmıştır. Yani, onlara verilen rızık, kendilerine emanet olarak bırakılan malın aslından değil de, o malın ticaret vb. yollarla artırılarak kazancından verilmesi talep edilmektedir. Dolayısıyla, ayet, *'Bu malları işleterek elde edeceğiniz gelire onların ihtiyaçlarını sağlayın'* şeklinde bir anlam zenginliği kazanır. Diğer bir ifadeyle, onlara, yine kendi mallarından rızık verirken, onları giydirirken, mallarının azalmasının gerektiğine işaret edilmektedir.

İkinci âyette ise durum farklıdır. Burada ortada var olan miras taksim edilmektedir. Mirastan pay dağıtılırken varis olmayan akraba, yetim ve fakirlerden o meclise gelenlere, gönüllerinde bir şey kalmasın diye paylaşılacak maldan verilmesi istenmektedir. Bu makamda şüphesiz en uygun olanı "من" harfi ceridir.

#### Örnek :

قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ... De ki: "Bütün yetki ve karar bütünüyle Allah'ındır"<sup>59</sup>.

قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةً وَأَوْلُوا بِأَسْ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكُمْ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ Onlar: "Biz güçlü, kuvvetliyiz, savaşçı milletiz. Ama yetki sizindir, değerlendirip münasip gördüğünüz emri verin!" dediler<sup>60</sup>.

Dikkat edilecek olursa emir kelimesi ilk âyette "ل" harfiyle, diğerinde ise "إلى" harfiyle teaddi etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in belâğatına göre bu

<sup>58</sup> İlgili örnek için bkz. Abbâs Fadıl Hasan, *a.g.e.*, s. 194-195.

<sup>59</sup> Âli İmrân 154.

<sup>60</sup> Neml 33.

farklılığın kesinlikle bir hikmeti vardır. Zira ilk âyette, bütün yetki ve kararın üzerinde şüphe olmayan Allah'a ait olduğu hakikati takrir edilmektedir. Bu makamda âdiyet ifade eden "ل" harfi en uygundur.

İkinci âyette ise Sebe halkından bahsedilmektedir. O günlerde Yemen'in San'a yakınlarında Ma'rib kentinde bin yıl kadar bütün Arap yarımadasına hükmetmiş olan Sebe halkının başında bir kadın hükümdar bulunuyordu. İstişare heyetini toplayıp, Hz. Süleyman (a.s)'ın göndermiş olduğu mektup hakkında onlara danışır. "Onlar da: "Biz güçlü, kuvvetliyiz, savaşçı milletiz. Ama yetki sizindir, değerlendirip münasip gördüğünüz emri verin!"<sup>61</sup>, derler. Bu ifade ile son sözün ona ait olduğuna işaret eden en uygunu "إلى" harfi ceri gelmiştir<sup>62</sup>.

**Örnek :**

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا De ki: "Allah bizim hakkımızda ne takdir etmiş, ne yazmışsa başımıza ancak o gelir"<sup>63</sup>.

Âyette "على" harfi ceri yerine "ل" harfi kullanılmıştır. Zira Allahu Teâlâ'nın kullarına takdir ettiği kader müminler için devamlı hayırlı olup, onların aleyhlerine değildir<sup>64</sup>.

**Örnek :**

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ Söyle onlara: "Göklerden, yerden sizi rızıklandıran kimdir?(Onların cevaplarını beklemeden:) "Allah'dır" de! O halde ya biz veya siz, ikimizden biri doğru yol üzerinde veya besbelli bir sapıklık içindeyiz"<sup>65</sup>.

Âyet-i Kerîme'ye dikkat edilecek olursa, "على" harfi ceri hidâyet ile, "في" harfi ceri de sapıklıkla mukarin gelmiştir. Zira hidâyet ehli sanki hidâyetin kendisine sunduğu izzetle "على" harfinin taşıdığı isti'la anlamına uygun olarak isti'lâ eder görünümünde, dalalet ehli de günahların içine

<sup>61</sup> Neml 33.

<sup>62</sup> Bkz. Abbas Fadıl Hasan, a.g.e., s. 196.

<sup>63</sup> Tevbe 51.

<sup>64</sup> Bkz. Abbas Fadıl Hasan, a.g.e., s. 201.

<sup>65</sup> Sebe 24.

gömülmüş olmayı tasvir eden " في " harfî cerine tamamen uygun olarak zulmetlerin içindedir<sup>66</sup>.

**Örnek :**

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ  
وَالْعَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ "Zekâtlar sadece fakirlere, düşkünlere,  
zekât toplayan görevlilere, kalpleri İslâma ısındırılacak olanlara, esirlik ve  
kölelikten kurtulmak isteyenlere, borçlulara, Allah yoluna ve bir de muhtaç kalmış yolcu ve gariplere mahsustur"<sup>67</sup>.

Yukarıdaki âyetten zekât fonundan alabilen sekiz sınıf zikredilmektedir. Ancak dikkat edilecek olursa bunlardan ilk dört sınıf, yani (fakirler, düşkünler, zekât toplayan görevliler ve kalpleri İslâma ısındırılacak olanlar) için "ل" harfî ceri, geri kalan diğer dört sınıf, yani (esirlik ve kölelikten kurtulmak isteyenler, borçlular, Allah yoluna ve bir de muhtaç kalmış yolcu ve garipler) için de "في" harfî ceri kullanılmıştır. Zira, ilk dört sınıfın zekâtı hak etmesi, onların mülk-i ehliyetlerinden dolayıdır. Yani "ل" harfinin adı geçen ilk dört sınıfa bağı dışarıdan bir bağıdır. Bunun için mülkiyet lamı en uygundur. Ayette zikri geçen diğer dört sınıf ise bu zekata daha çok ihtiyaç duyan kesimdir. Dolayısıyla "في" harfî ceri burada belâğat açısından tam yerinde kullanılmıştır. Zira "في" harfî ceri, işlev olarak 'viâ', yani her hangi bir kabın vazifesini yapar. Örneğin, له علم dediğimizde 'onun ilmi var' anlarız. Ancak, العلم فيه dediğimizde ise, 'ilmin onun içinde olduğunu, onda bulunduğunu' anlarız. Bu kullanım, bir öncekinden mâna açısından daha etkilidir. Yani onlara verilecek olan sadaka, bir kaba herhangi bir şey koyulması gibi, onların içine konuluyor gibi anlaşılmalıdır<sup>68</sup>.

**g) Aliterasyon**

<sup>66</sup> Bkz. Abbas Fadıl Hasan, *a.g.e.*, s. 206.

<sup>67</sup> Tevbe 60.

<sup>68</sup> Bkz. en-Nesefî Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Tefsîru'n-Nesefî*, Beyrut, ts., s. 132; Hâdi 'Atiyye Matru'l-Hilâlî, *el-Hurûfu'l-Âmile fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrut, 1986, s. 350-351.

Aliterasyon, bir beyit, mısra veya cümlede, aynı ses, harf ve hecelerin anlamı da etkileyici bir ahenk oluşturmak amacıyla tekrarlanması sanatıdır<sup>69</sup>.

Kur'ân-ı Kerîm içerdiği lafızları, lafızların harflerinin kulağa hoş gelecek tarzda birbirleriyle uyumlu sıralanışı, bu lafızların cümle içerisindeki dizilişi, muhatabını adeta büyüleyici bir atmosfer iklimine cezp etmektedir. Yani, onun edebî ahengi muhatabını adeta büyüleyecek tarzdadır. Öyle büyüleyicidir ki, Arap belâğatında otorite sayılan muarızları dahi, onun karşısında teslimiyetlerini itiraf etmişlerdir<sup>70</sup>. İşte Kur'ân-ı Kerîm'in bu özelliğinin belki de sadece yüzeysel olarak bir yansıması diyebileceğimiz aliterasyon sanatı onun bir çok suresinde serpiştirilmiş durumdadır<sup>71</sup>.

#### Örnek:

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ إِلَهِ النَّاسِ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ (Kul eûzu birabbi'n-nâs, Meliki'n-nâs, İlâhi'n-nâs, Min şerri'l-Vesvâsi'l-Hannâs, Ellezî yüvesvisu fî sudûri'n-nâs, Mine'l-cinneti ve'n-nâs<sup>72</sup>)

"De ki: İnsanların Rabbine, İnsanların yegâne Hükümdarına, İnsanların İlahına sığınırım. O sinsî şeytanın şerrinden, O ki insanların kalplerine vesvese verir, O şeytan, cinlerden de olur, insanlardan da"<sup>73</sup>.

Dikkat edilecek olursa âyette yer alan -s sessizinin bir ahenk içerisinde tekrarı tam bir aliterasyon olup, lafızların taşıdığı anlamla uyum içerisinde kulağa adeta fısıltı halinde mûsiki şölenni sunmaktadır.

#### Örnek:

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ مَا صَلَّٰ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ

<sup>69</sup> Soysal M. Orhan, a.g.e.,s. 33.

<sup>70</sup> Enbiyâ 5.

<sup>71</sup> Konuyla ilgili bilgi ve örnekler için bkz. Kutub Seyyid, *et-Tasvîru'l-Fennî fi'l-Kur'ân*, Kahire 1992; Nevfel Abdurrezzâk, *el-Î'câzu Adedu'l-Kur'ân-ı Kerîm*, Kahire, 1988; Temiz Bilâl, *Kur'ân-ı Kerîm Terbiyesinde Mükâfât-Ceza Metodu (Tebşîr ve İnzâr Kavramları)*, İzmir, 1998., s. 140.

<sup>72</sup> Doğrudan kulağa hitap eden bu sanatın vurgulanması açısından, âyeti Latin karakteri ile ayrıca yazmayı uygun gördük.

<sup>73</sup> Nâs 1-6.

فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ أَفَتَمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ وَلَقَدْ رَأَىٰ نَزْلَةَ الْخُبْرَىٰ عَبْدًا  
سِدْرَةَ الْمُنْتَهَىٰ عِنْدَهَا جَنَّةَ الْمَأْوَىٰ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ مَا رَآهُ الْبَصَرُ وَمَا طَعَىٰ لَقَدْ رَأَىٰ  
مِنَ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَتَأَةَ الْغَالِثَةِ الْأُخْرَىٰ أَلْكُمْ الذَّكْرَ وَلَهُ الْأُنثَىٰ تِلْكَ إِذًا  
قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ

Ve'n-necmi izâ hevâ, mâ dalle sâhibukum ve mâ gavâ, ve mâ yantiku ani'l-  
hevâ, in huve illâ vahyun yûhâ, 'Allemehu şedîdu'l-kuvâ, zû mirretin  
festevâ,ve huve bi'l-ufuki'l-'alâ, sümme denâ fetedellâ, fekâne kâbe kavseyini  
ev ednâ, feevhâ ilâ abdihi mâ evhâ, mâ kezebe'l-fuâdu mâ raâ, efe-  
tumârûnehu 'alâ mâ yerâ, ve lekad raâhu nezleten uhrâ, 'inde sidreti'l-  
muntehâ, 'indehâ cennetu'l-me'vâ, iz yegşâ's-sidrete mâ yegşâ, mâ zâga'l-  
basaru ve mâ tagâ, lekad raâ min âyâti rabbihî'l-kübrâ, eferaeytumu'l-lâte  
ve'l-'uzzâ, ve menâte's-sâlisete'l-uhrâ, elekumu'z-zekeru ve lehu'l-unsâ, tilke  
izen kismetun dîzâ.

*Kayan yıldıza yemin olsun ki. Arkadaşınız Muhammed yanılmadı, sapmadı, al-  
danmadı. O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor. O, kendisine vahyedilen bir  
vahiyden başka bir şey değildir. Onu kendisine pek güçlü ve kuvvetli, o üstün  
akıl ve kemal sahibi olan melek Cebrail öğretti. Melek kendi aslı sûretine girip  
doğruldu. İşte o zaman kendisi en yüce ufukta idi. Sonra yaklaştı ve iyice sark-  
tı. Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı. O da kuluna  
vahyetmek istediği her şeyi vahyetti. Gözlerinin gördüğünü kalbi yalan sayma-  
dı. Şimdi siz kalkmış da onun gördükleri hakkında şüphe edip kendisiyle mü-  
nakaşa mı ediyorsunuz? Onun bir başka inişini Sidretü'l-Müntehanın yanında  
görmüştü. Me'va cenneti de onun yanındadır. O dem ki Sidre'yi bir feyiz sarı-  
yor, sarılıkça sarıyordu... Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da.  
Vallahi gördü, hem de Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü! Şimdi bak-  
sanıza şu Lât'a, Uzza'ya. Ve bir de şu geride olan üçüncüleri Menat'a. Erkek  
evlatlar size, kızlar O'na olsun, öyle mi? O zaman bu insafsız bir taksim olmaz  
mi?<sup>74</sup>*

Bu âyetlerde fasılalar vezinde birbirleriyle takriben eşit vaziyettedir.  
Uyak harfî ayındır. Fasıla harfleri sözün atmosferine uygun vaziyettedir. Her  
fasılanın kendine ait mûsikisi vardır. Bu mûsiki, lafızlardaki harflerin birbir-  
leriyle uyumu ve cümlelerdeki sözcüklerin birbirleriyle ahenginden meydana  
gelmektedir. Âyetlerin içinde yer alan sözcüklerin dizimi mûsiki üslûbu ile  
tam bir birlik içindedir <sup>75</sup>.

<sup>74</sup> Necm 1-21.

<sup>75</sup> Bkz. Kutub Seyyid, a.g.e., s. 103-104.

**Sonuç:**

Bu çalışmada, her birisi ayrı zengin manâ ve değere sahip olan bu sanatların Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılmasına yapmış olduğu katkıyı belirtmeye çalıştık.

Malum olduğu üzere Kur'ân vahyinin nazil olduğu Cahiliyye döneminde Araplar edebiyat ve belâğatta zirvede sayılıyorlardı. Hatta kendilerini, dili en güzel konuşan, meramını en güzel ifade eden bir kavim olarak görüyorlardı.

Bu topluluğa Kur'ân-ı Kerîm Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak inmiş ve ortaya koymuş olduğu i'câzının bir benzerini meydana getirmeye davet etmesi anlamında Araplara tehdîde bulunmuş yani meydan okumuştur. Ancak yüksek bir edebî zevke ve seviyeye sahip olan Araplar bu çağrıya cevap verememişler, Kur'ân'ın belâğatı karşısında eğilme zorunluluğu hissetmişlerdir.

Şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'i hakkıyla anlamak ve değerlendirmek, Kur'ân'ın bu harika nazım örgüsünün ve edebî vasfının yeterli olarak anlaşılması ile mümkündür. Hatta, İslam ilimleri tarihine göz attığımızda, itikadi ve ameli ihtilafların temelinde, Kur'ân'ın edebî inceliklerini anlamadaki farklılıkların önemli bir tesiri olduğunu görmekteyiz.

Arapça'ya bütün bu sanat özellikleriyle vâkıf olmak, Kur'ân-ı Kerîm'i doğru anlamının tartışmasız en önemli vasıtasıdır.

